

De Sint Josephsvereniging 1870 - 1898¹

Verslag van een negentiende-eeuwse jeugdvereniging²

door Emile Haanen

Rond 1870 begint de sociale strijd in Nederland vorm te krijgen. Aan arbeiderszijde mondt dat uit in de oprichting van vakorganisaties en politieke verenigingen, zoals de 'Internationale' van Marx en Bakoenin.

Voordat aan katholieke zijde over het sociale vraagstuk grondig werd gedacht, waren er toch reeds enkele initiatieven genomen, die de primitieve karaktertrekken vertoonden van die periode. Deze initiatieven leidden tot de oprichting van de van oorsprong Franse Sint Vincentiusvereniging en de oprichting van de van oorsprong Belgische Aartsbroederschap van de Heilige Familie. De eerste vereniging was vanaf 1846 in Nederland en vanaf 1854 in Weert actief. Zij was voornamelijk charitatief bezig. Bekend zijn de zogenaamde 'liefdewerken' van deze vereniging. De tweede organisatie stichtte haar eerste afdeling in Nederland in 1851. Zij was grotendeels godsdienstig van aard en richtte zich op de werkende stand.

In 1868 kwam de Sint Josephsgezellenvereniging in Bergen op Zoom en vlak daarna ook in Amsterdam tot stand³. De Amsterdamse vereniging was gesticht in navolging van de 'Gesellenvereine' van de priester Adolf Kolping in Duitsland. Kolping begon in 1849 met zijn gezellenverenigingen. De vereniging in Bergen op Zoom hervormde zich in 1869 naar Kolpings voorbeeld. Zij diende als kader voor de opvang en vorming van jonge arbeiders⁴.

De Amsterdamse Sint Josephsgezellenvereniging stond open voor - oorspronkelijk uitsluitend - ongehuwde handwerksgezellen in de leeftijd van 17 tot 26 jaar. Het doel was godsdienstig-zedelijke vorming, bevordering van vakbekwaamheid en van het stoffelijk heil van de gezellen⁵. De vereniging was uitgesproken hiërarchisch georganiseerd. In

de voorzittersfunctie was alle macht geconcentreerd.

De oprichters hadden echter meer voor ogen. Zij keerden zich tegen de revolutie, "waardoor het gezag, en met het gezag, vorsten en overheid, hoogere stand en al wat uitsteekt voor een poos schijnt te verdwijnen, en waardoor de magt komt in handen van hen, die ondergeschikt waren en den arbeidersstand vormden."⁶ De eerste voorzitter van de gezellenvereniging, de priester⁷ jhr. H.C.J.M. van Nispen tot Sevenaer, stelde de taak van zijn Amsterdamse vereniging als volgt vast: "zij werkte in hooge mate mee om de maatschappelijke orde te bewaren en ... zij heeft zich zelfs verdiensten verworven door de krachtige bestrijding der zoo beruchte Internationale, waarbij zij de eerste was, die in Nederland met ferme overtuiging en ronde woorden aan dat revolutionair werk in den weg stelde."⁸

Jhr. H.C.J.M. van Nispen tot Sevenaer.

De gezellenvereniging zou altijd van beperkte omvang blijven. In 1907 bestonden er slechts zeven afdelingen in Nederland⁹. Zij was toen al voorbijgestreefd door katholieke werkliedenverenigingen en vakorganisaties met een meer moderne organisatievorm.

De oprichting

Ruim twee jaar na de oprichting van de eerste Sint Josephsgezellenvereniging werden in Weert pogingen in het werk gesteld om een dergelijke vereniging van de grond te tillen. Dat werd bekend gemaakt middels publicaties in het spiksplinternieuwe plaatselijke nieuwsblad 'Het Kanton Weert'.

Terzijde zij opgemerkt dat als gevolg van de afschaffing van het dagbladzegel - een soort belasting - op 1 juli 1869 de uitgave van allerlei bladen in Nederland fors toenam. In Weert rolde al op 21 augustus 1869 een proefnummer van 'Het Kanton Weert' van de pers.

In het derde nummer van 16 januari 1870 verscheen een bericht over het voornemen van het bestuur der jongelingencongregatie¹⁰ om in navolging van de grote plaatsen een sociëteit op te richten voor hun leden. Het doel van een dergelijke sociëteit of vereniging zou zijn de jongemannen op zon- en feestdagen een geschikte gelegenheid tot samen-zijn te verschaffen. Een probleem was, hoe men er een solide financiële grondslag aan kon geven. Een contributieheffing behoorde niet tot de reële mogelijkheden, omdat veel congreganisten - die als beoogd lid gezien werden - tot de minder gegoede klasse behoorden. Daarom rees het idee om een beroep te doen op de offervaardigheid van de Weerter vermogenden. In ruil voor hun gift kregen dezen dan het erelidmaatschap aangeboden. De hier genoemde jongelingencongregatie werd ook wel de 'grote congregate' genoemd; haar officiële naam was Congegratie van de Onbevleete Ontvangenis. Daarnaast kende men in de parochie van Sint Martinus ook nog de 'kleine congregatie'; de leden hiervan waren vermoedelijk jonger dan 16 jaar.

Drie weken later op 6 februari 1870 waren de initiatiefnemers ver genoeg gevorderd met hun planvorming. Zij plaatsten op de voorpagina van 'Het Kanton Weert' een oproep tot steun aan - zoals zij dat noemen - de vereniging van de H. Joseph.

Het doel werd nu ook wat anders en ruimer omschreven en deze omschrijving moest de Weertenaren aansporen tot het doen van giften. Het eerste doel is het aankweken en onderhouden van de godsdienstzin bij de ambachtslieden, het zuiver houden van de zeden en het bijbrengen van spaarzin, matigheid, tucht en orde. Dit behoeft volgens de initiatiefnemers geen verdere uitleg. Over de wijze hoe een en ander gestalte diende te krijgen, werd niets vermeld. Het tweede doel is jonge lieden die zich in de grote steden en het buitenland vestigen om zich daar in hun vak te scholen, een kosthuis of nachtverblijf aan te bieden. Zodoende zouden zij niet ten prooi vallen *"aan de verpestende kring waarin zij zich bewegen en nadat zij daar hun hart en geest bedorven en zeden en Godsdienst verwoest hebben, dan worden ook zij medewerkers tot uitbreiding der klasse, die tot alle misdaden in staat is en waaruit de revolutie hare gelederen vormt, de kanker onzer tegenwoordige maatschappij."*

Dit tweede aandachtspunt, te weten de opvang van jongeren in de grote steden, is een kenmerk van alle Sint Josephsgezellenverenigingen in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland.

Een maand later was het in Weert dan zover. De eerste vergadering van het bestuur van de Sociëteit Sint Joseph of de Sint Josephsgezellenvereniging, ook wel aangeduid als Sint Josephsvereniging, kon op 13 maart 1870 worden gehouden. De plaats van samenkomen was de zaal van de Sint Vincentiusvereniging. Het eerste bestuur werd gevormd door de 24-jarige oprichter en president Felix Janssens¹¹, die koopman was. Tot vice-

president koos men Charles Moons. Deze apothekerszoon uit de Hoogstraat was toen 18 jaar. De president benoemde vervolgens de overige bestuursleden. Hendriks en Ch. Moons werden eerste en tweede penningmeester, H. Aarts werd bibliothecaris en Moons werd ook nog eens secretaris, omdat de als secretaris benoemde Truyen direct zijn ontslag indiende. Al spoedig zou het bestuur uitgebreid worden. Joseph Neys, Victor Esser en Peeters traden toe, de eerste als directeur van de muziek. De gewone bestuursleden werden ook als directeur aangeduid. Aanvankelijk vergaderde men om de veertien dagen, maar al na enkele maanden stapte men over naar maandelijkse bijeenkomsten. Afwezigheid werd bestraft met een dubbeltje boete.

Op de eerste vergadering besloot men verder veertig stoelen en tien tafels aan te kopen om er de sociëteitszaal mee te meubileren. Daarnaast moesten er vóór de opening van de zaal nog een spiegel en gordijnen aangeschaft worden. De in de Beekstraat gelegen zaal huurde men van herbergier Peter Stribos of Strijbosch.

Om al de aangeschafte zaken te kunnen bekostigen diende men op korte termijn over geld te kunnen beschikken. Door meer leden te werven en door de toegezegde bijdragen direct te innen, probeerde men hierin te voorzien.

De sluitingstijden van de zaal werden - na lang beraad - vastgesteld op 10 uur voor de zonen feestdagen en op 11 uur voor de kermis- en vastenavondsdagen. De directieuren dienden tijdens de openingsuren in het lokaal aanwezig te zijn voor het houden van toezicht.

Nadat de ingebruikname van de zaal een feit was geworden, deed president Janssens in april 1870 het voorstel om zich aan te sluiten bij de Amsterdamse vereniging. De benodigde stukken werden daartoe opgevraagd. Dit voorstel werd zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd. De aansluiting ging voorsnog niet door, omdat er geen gevolg werd gegeven aan de Amsterdamse eis om een geestelijke tot president te benoemen. Blijkbaar had men iets te lichtvaardig geoordeeld dat aan deze structuur wel te morrelen viel.

De periode 1870 - 1878

BESTUUR EN ORGANISATIE

Om lid te kunnen worden moest men wegens de landelijke regel minstens 17 jaar oud zijn. In Weert werd daarop een uitzondering gemaakt, want als een jongeman enkele maanden jonger was dan volstond overlegging van een aanbevelingsbriefje van de prefect of van de bestuurders van de congregatie.

Op welke wijze het bestuur werd benoemd of samengesteld was niet geheel duidelijk. Over de president werd niet gesproken. De vice-president werd door het bestuur gekozen en de overige bestuursstaken werden door de president over de bestuursleden verdeeld. Het zittende bestuur droeg nieuwe bestuurskandidaten voor, meestal acht personen, van wie er vier door de leden gekozen konden worden. De congregatie benoemde daarna de vier personen die de meeste stemmen behaald hadden tot bestuurslid.

In november 1870 vindt de jaarlijkse verdeling van bestuursstaken plaats. Er verandert niet veel; wel moet Hendriks als eerste penningmeester het veld ruimen voor Peeters. Enige maanden later neemt Hendriks daarop ontslag als bestuurslid.

Jaarlijks wordt ook een algemene ledenvergadering gehouden.

Erg veel geluk heeft de jonge vereniging niet bij het invullen van het secretarisschap. Voorjaar 1872 neemt secretaris Moons afscheid wegens vertrek naar elders. In zijn plaats komt Aarts, die in 1874 plotsklaps naar Amerika emigreert zonder de notulen van de laatste vergaderingen achter te laten. Aarts wordt opgevolgd door de hoofdonderwijzer van Leuken, Laurens Frencken. Deze ziet het één jaar later niet meer zitten. Hij vindt dat hij te veel tijd moet verspillen aan het schrijven van kwitanties, terwijl er gedrukte zijn. Het ontslag wordt geweigerd evenals het daaropvolgende jaar. Toen was zijn argument voor ontslagname, dat hij te ver van de stad af woonde. Ten slotte ver-

dwijnt hij toch in 1876. Van den Eynden wordt zijn opvolger, die echter niet in functie treedt. Claessens wordt in zijn plaats benoemd.

Met het bezoek aan de sociëteit wil het ook niet echt vlotten. Zomer en herfst 1872 wordt nog eens geprobeerd de leden aan te sporen de zaal te bezoeken. Dit heeft echter niet het gewenste resultaat. Daarom wordt na overleg met de congregatie besloten dat zowel de geestelijken als de ereleden één gulden contributie gaan betalen om de vereniging in stand te houden. Ieder bestuurslid krijgt daarbij de taak drie ereleden aan te werven. Daarbovenop zal in de congregatiebijeekomsten met een tweede schaal rondgegaan worden voor een bijdrage aan de sociëteit. Het gevolg van deze nieuwe opzet is dat de congreganten voortaan gratis gebruik van de sociëteit kunnen maken. Op de algemene vergadering van januari 1873 wordt deze mededeling met gejuich ontvangen. Hoe het nu verder ging met de bijdrage van één gulden en het werven van nieuwe leden is helaas niet duidelijk.

Blijkbaar leidt deze gratis toelating tot moeilijkheden, want in 1873 wordt uitdrukkelijk medegedeeld dat alleen leden van de 'grote congregatie' toegelaten worden en geen leden van de kleine ter voorkoming van wanorde en onaangenaamheden.

Bovendien besluit men de leden meer bij de organisatie te betrekken. Zij krijgen nu op de algemene vergadering een overzicht van inkomsten en uitgaven.

Het weigeren van de leden van de 'kleine congregatie' schijnt niet overal goed gevallen te zijn. De president lanceert in 1874 het idee deze jongeren op de soirees toe te laten. Omdat het bestuur de zaal daarvoor te klein vindt, krijgt het voorstel geen bijval. Ook het oogluikend toelaten kreeg geen instemming. Regel was nu eenmaal regel.

Ook vinden sommige bestuursleden de algemene vergaderingen niet luisterrijk genoeg. Er zouden meer leden het woord moeten voeren.

Over contacten met Amsterdam wordt weinig meer vernomen. Wel wordt uit erkentelijkheid voor hun voorzitter Van Nispen eind 1874 besloten hen een jaarverslag op te sturen. Naar aanleiding van het samengaan met de 'grote congregatie' dient er een reglements-wijziging te komen. Zo komt artikel 3 als volgt te luiden: "Werkelijke leden der vereniging kunnen alleen de leden van de congregatie van de leden van de Onbevleete Ontvangenis zijn." Naast de president en zes directeuren komt er nu ook een erepresident. Deze functie wordt qualitate qua door de bestuurder van de 'grote congregatie' ingenomen, die van rechtswege alle vergaderingen kan bijwonen en een raadgevende stem heeft.

Eind 1876 wordt weer een voorstel gedaan om ereleden te werven. Dezen mogen dan in ruil voor hun financiële bijdrage tweemaal per jaar de zaal bezoeken. Besloten wordt eerst de deken hierover te raadplegen, waarna het voorstel aanvaard werd.

FINANCIËN EN CONTRIBUTIE

In het eerste jaar van de vereniging vormen de contributie en de financiën al een probleem. Penningmeester Hendriks krijgt regelmatig verwijten over de slechte gang van zaken, met name over de inning van de contributies. Vanwege deze toestand schenkt de president de spiegel. Een voorstel om de directeuren *f* 2,50 voor de sociëteit te laten bijdragen wordt verworpen. Begin 1871 wordt de contributie voor de gewone leden verhoogd tot 30 cent per jaar. Om de inkomsten verder te verhogen mag de Cercle Sainte Cécile zanguitvoeringen in de zaal geven tegen 5 Belgische frank per keer. Penningmeester Peeters deelt mee, dat hij ook 5 frank zal geven als alle geestelijken van de parochie voor een jaarlijkse bijdrage intekenen. Blijkbaar lukt dit niet, want er wordt niets meer over vernomen.

De gewone leden, waarvoor de vereniging eigenlijk was opgericht, droegen slecht contributie af. Men ging in 1871 over tot halfjaarlijkse inning en het bestuur wilde zelfs tot wekelijksse inning overgaan. Als er een achterstand ontstond in de betaling van contri-

butie dan werd deze aan huis opgehaald. Op de algemene vergadering van mei 1872 werd zelfs het voorstel gedaan om afwezige leden 1 cent boete te laten betalen. In 1873 brachten vier bestuursleden 12 gulden voor het begrafenisfonds binnen, maar deze werden met toestemming van het bestuur besteed voor de huur van het lokaal. In 1876 werd geconstateerd dat nogal regelmatig bestuursleden de vergaderingen verzuimen bij te wonen. Om hier paal en perk aan te stellen werd een boetereglement gemaakt. Zij die niet of een half uur te laat kwamen moesten 10 cent betalen en zij die 5 minuten te laat kwamen, kregen 5 cent boete. De boetepot werd jaarlijks door het bestuur verteerd. Deze regeling bleek na enige tijd niet goed te werken. De secretaris wilde een duidelijke vrijstellingsregeling. Na lange discussies werd de regeling aangepast. Bij ziek zijn, dit wil zeggen dat men niet in staat was een herberg te bezoeken, en bij uitstедigheid kreeg men geen boete. Uitstедigheid hield in dat men zo ver verwijderd was, dat men die dag geen Weerter herberg meer kon bezoeken. Het bleef moeilijk gaan met de financiën. In 1877 werd de aanschaf van twee pauselijke vlaggen zelfs uitgesteld vanwege de vele schulden.

ACTIVITEITEN

Omdat er tijdens de kermisdagen in de maand juni 1870 - waarschijnlijk de kermis op de Biest - te weinig jongelieden in de zaal aanwezig zijn, besluit het bestuur om de aantrekkelijkheid te vergroten door het prijsbeugelen in te voeren. Het prijsbeugelen zal voorlopig als jaarlijkse activiteit terugkeren.

Voor het leesgenot worden kranten en lectuur aangeschaft. Na wat klachten, dat die wel eens in de zaal ontbreken, wordt een jongeman voor een tijdige bezorging aangesteld.

Er wordt een soiree gehouden op kermismaandag in september 1870. Het volgende jaar in 1871 zal de viering grootser aangepakt worden. Men organiseert een muzikaal avondfeest, waarvoor zelfs 150 programma's gedrukt worden. Dit feest is alleen toegankelijk voor de effectieve of gewone leden. De leden van de congregate zijn welkom, maar moeten 6 cent entree betalen.

Voorjaar 1872 vindt op vastenavond een avondfeest plaats. Hiervoor wordt ook de Amsterdamse afdeling geïnviteerd. Het drukken en rondelen van programma's wordt najaar 1872 alweer verlaten. Tijdens de feestavond op kermismaandag van 1874 worden enkele voordrachten gehouden en wordt een stukje voorgedragen, dat de president enkele leden had aangeleerd. Deze artistieke activiteiten zullen de komende jaren voortgang vinden.

De algemene vergadering van januari 1875 wordt opgeluisterd door een tweetal lezingen. De president spreekt over het thema 'Geluk door Moed' en de secretaris over het onderwerp 'Het gevaarlijkste wapen'. Volgens de secretaris zijn Voltaire, Rousseau en consorten de voorbereiders voor de revolutie en in hun voetstappen gaan sommige bladen en boeken verder kerk en staat omver te werpen. De notulen vermelden dat ook deze lezing algemene bijval vond.

Aan vermaakspelen werd ook gedacht. In hetzelfde jaar 1875 krijgt de huisbaas annex herbergier Peter Strijbosch staande de bestuursvergadering opdracht een Engels biljart te maken voor de prijs van 25 frank. Veel haast maakt deze daarna overigens niet; hij wordt verscheidene malen gemaand waar het biljart blijft. Als het eindelijk functioneert, levert dit spel - ook wel tivolispel genoemd - aanvankelijk 30 cent per zondag voor de verenigingskas op. Daarna nemen de inkomsten snel af. In 1876 wordt tot verwondering van het bestuur slechts 31 cent per drie maanden gebeurd door de kastelein.

Op een tweede algemene vergadering van 1875 werd de ere-president, die benoemd was tot pastoor in Haelen, feestelijk uitgezwaaid. Als aandenken werd hem een door de secretaris geschreven gedicht aangeboden. De secretaris hield ook een lezing. Nu sprak hij over de verschillende karakteristieken van de neus, namelijk als een sieraad voor de mens, als reukorgaan en aan de hand van diverse spreekwoorden. Volgens de door de

secretaris zelf gemaakte notulen zag men de toehoorders denken, dat zij uit zijn lezing nog het een en ander konden leren. Het prijsbeugelen leidde in dat jaar tot problemen. Het bleek dat de eerste winnaar Kuipers van het gehucht Kraan lid was van de 'kleine congregatie'; de tweede winnaar Knapen van Moesel was student en helemaal geen lid. Reglementair konden zij niet winnen en vielen dus af. Dit leidde tot een algemeen protest uit de zaal. Uiteindelijk zwichtte het bestuur voor deze druk. Wel zou de identiteit van de deelnemers volgend jaar gecontroleerd worden. Het jaar daarop, in 1876, namen aan de beugelwedstrijd 32 leden deel met een inzet van 15 cent. De prijzen kostten f 4,10 zodat er een winst geboekt werd van 70 cent. Omdat de winnaar reeds meerdere jaren achtereen gewonnen had, zette hij de prijs opnieuw in ten behoeve van het jubelfeest van de congregatie. De inzet voor deze tweede ronde bedroeg nu slechts 5 cent. De vorige winnaar won ook deze ronde.

In het bestuur kwam men tot het besluit om de overschietende gelden van het prijsbeugelen in het vervolg alleen in het bestuur te verantwoorden en te boeken onder vrijwillige giften. Hiermee beoogde men handgeklap van 'onverstandigen' te voorkomen. Blijkbaar wilde het bestuur op geen enkele wijze bij de leden de indruk wekken, dat het goed ging of dat er ten onrechte winst werd gemaakt.

Door de toename van het aantal spelen werd een commissie benoemd die een algemeen reglement zou opstellen. Met name de hoge inzetten wekten de bezorgdheid van het bestuur. In februari 1876 werd een pot van 145 cent uitgespeeld door jongens die de kinderschoenen nauwelijks ontgroeid waren. Weer werd afgesproken dat er altijd een bestuurslid in de zaal aanwezig zou zijn. Het spelreglement schoot niet op; een van de bestuursleden bleef in gebreke zijn bijdrage in te leveren.

Over de kwaliteit van de drank, met name het bier, kwamen eveneens klachten binnen in 1876. Strijbosch werd hierop aangesproken en werd dringend verzocht voor goede drank te zorgen.

Het Sint Josephsgebouw aan de Wilhelminasingel.

Op de algemene vergadering van dat jaar werd door oud-secretaris Frencken een lezing gehouden over 'Onze gevaarlijkste vijand', waarin duidelijk werd gemaakt wat voor de leden verderfelijik was. Jammer genoeg staat in de notulen niet vermeld wie deze vijand nu was. Het heerlijke lied 'Leve Sint Joseph' sloot deze avond - zoals gewoonlijk - af. Frencken ontwikkelde zich blijkbaar tot gelegenheidsspreker, want op de najaarsvergadering van 1877 bracht hij een voordracht over de bril in verband met de merkwaardige gebreken en standen in de maatschappij.

Eind 1876 of begin 1877 kwam het voorstel ter tafel een liedertafel op te richten. Voorzichtigheidshalve werd geïnformeerd of de Cercle Sainte Cécile er niet op tegen was. Deze vond het zelfs een wenselijke zaak voor zowel congregatie als sociëteit. In februari 1877 gaf de liedertafel al zijn eerste optreden in de algemene vergadering. De liedertafel werd ook wel het Sint Josephskoor genoemd en stond onder leiding van Henri Schaeken.

De algemene vergadering van 1878 moet een waar feest geweest zijn. Niet alleen was er een batig saldo van 10 gulden, er werden redes gehouden en vader en zoon Schaeken speelden op de piano en viool. Korte stukjes werden uitgevoerd zoals 'Zonder geld op reis' en het kluchtlied 'De Coloradokever'. De najaarsvergadering gaf een ander beeld te zien. Er was een nadelig saldo van f 1,15. Er werden weer diverse stukjes opgevoerd zoals het kluchtlied 'En toch wordt ik niet wijzer' en 'Och du mien nukkelke'. Frencken was weer van de partij met een rede over 'De klacht van een jongeheer'. Over welk thema deze lezing ging, wordt niet vermeld.

Periode 1878 - 1898

ALGEMEEN

In juli 1878 besloot het bestuur van de Sint Vincentiusvereniging een nieuw lokaal aan de Hiëronymuswal - thans Wilhelminasingel - te bouwen. De Sint Josephsvereniging werd gevraagd mee te doen. Het bestuur besloot daarop een lokaal in het nieuwe gebouw te huren. De bouw verliep voorspoedig en men kon na acht jaar het kleine en ongerieflijke lokaal van Stribosch in de Beekstraat verlaten. Op 8 juni 1879 werd het lokaal van de Sint Josephsvereniging plechtig geopend door de centrale president Van Nispen uit Amsterdam¹². Deze sprak over doel, geschiedenis en organisatie van de door Kolping gestichte gezellenvereniging. 'Het Kanton Weert' schreef over deze bijeenkomst onder meer: *"Meer dan ooit achtten de talrijk opgekomen eereleden zich gelukkig door hunne milde bijdragen een vereeniging te steunen, die de godsdienstige belangen en tevens de stoffelijke welvaart, de tevredenheid en het geluk van de werkende stand tracht te bevorderen."*

Op 27 september 1879 kwam dan toch de lang gewenste aansluiting bij de Sint Josephsgezellenverenigingen van Nederland en Duitsland tot stand. Hiertoe begaf president Janssens zich persoonlijk naar centraal president Van Nispen in Amsterdam. De door Amsterdam gestelde eisen werden nu wel ingewilligd. De president zou een geestelijke worden. Dat werd kapelaan Meuwissen, directeur van de 'grote' of de congregatie der O.L.V. Onbevleete Ontvangenis en van de H. Joseph. Wel kwam men op aanraden van de centrale president te Amsterdam overeen, dat in de bijzondere statuten voor de Weerter vereniging niet vermeld zou worden dat de directeur van de congregatie voortaan *per sé* president van de Sint Josephsgezellenvereniging zou zijn.

De algemene statuten van de Beierse St. Josephsverenigingen werden overgenomen. De nieuwe bijzondere statuten voor de afdeling Weert werden gewijzigd en goedgekeurd door de centrale president van Duitsland, dr. Schäffer in Keulen, en door Van Nispen in Amsterdam. Als doel van de vereniging stond in deze bijzondere statuten

Kapelaan A. Meuwissen, president 1879-1885.

zen: Hub. Poelmans, Anton Souts, Math Kemmere, Judocus Joosten, Willem Hermans en Henri Schaeken.

De priesters Martin Hermans en Jean Louis Frische werden respectievelijk vice-president en secretaris. De leiding kwam nu dus volledig in handen van de geestelijkheid. Het jaarverslag zou conform de voorschriften naar de centrale president in Amsterdam opgestuurd worden.

BESTUUR, ORGANISATIE EN FINANCIËN

Er blijken rond 1880 weer kleine misbruiken in te sluipen. Zo werden leden van de 'kleine congregatie' - die vanwege de leeftijd nog geen lid konden worden - wederom de toegang ontzegd. Wegens laakbaar gedrag ten opzichte van onder meer de kastelein kregen de leden Babeliowsky en Emmanuel Verspagen een ernstige terechtwijzing. Enige tijd later werd Jos Hermans voor twee maanden geschorst en nadien definitief.

Voorjaar 1883 overleed deken Van Mulken, die bij testament 300 frank voor de vereniging achterliet. Dat de vereniging hier blij mee was, behoeft geen betoog. In 1884 werd de oprichter Felix Janssens benoemd tot bestuurder voor het leven. De naam van Janssens en de Sint Josephsvereniging waren immers onverbreekelijk met elkaar verbonden. Hij had de moed gehad de vereniging op poten te zetten en in stand te houden, ondanks het feit dat velen een dergelijke vereniging in Weert weinig levenskansen gaven, zo werd deze benoeming gemotiveerd.

In datzelfde jaar werd weer eens een nieuw reglement opgesteld. Dat was nodig omdat de voorzitter enkel leden wenste te hebben, die prijs stelden op het lidmaatschap en daarvoor dan ook een contributie betaalden. De oorzaak van deze wens was dat een tweetal leden, Piet Keulen en Michiel Saes, op de dag van de eerste communie baldadigheden in het lokaal hadden uitgehaald. Deze twee waren weliswaar geschorst als lid

vermeld: De leden gelegenheid bieden zich te vermaken zonder hun christelijke plicht te verzaken. De leeftijd werd bepaald op 16 jaar. Ereleden dienden f 1,50 te betalen met recht de avondfeesten bij te wonen. Het bestuur zou bestaan uit een president, vice-president, een secretaris en zeven commissarissen, waaruit een directeur gekozen werd. De commissarissen werden gekozen bij meerderheid van stemmen uit de door het bestuur voorgedragen kandidaten. De president benoemde de secretaris en de vice-president uit de leden. Het lokaal was nu open tot 10 uur. Het verhandelde op de bestuursvergaderingen bleef geheim. Politiek was in het lokaal niet toegestaan. Hazardspelen en spelen voor groot geld waren streng verboden. Het aantal ereleden nam in deze periode toe van 20 tot 90. Het aantal gewone leden bedroeg ongeveer 200.

Tot eerste directeur werd benoemd oud-president Felix Janssens. Als bestuurslid, nu commissaris genoemd, werden geko-

van de congregatie, maar het gevaar bestond dat anderen hun verderfelijke voorbeeld zouden volgen. Wat er nu werkelijk aan de hand was, wordt niet duidelijk.

De nieuwe regels bepaalden dat gewone leden minimaal 16 jaar en lid van de 'grote congregatie' dienden te zijn. De contributie werd vastgelegd op 20 cent. Er meldden zich een aantal congreganten als lid aan; getallen bleven echter achterwege. Deze bepaling heeft het maar één jaar uitgehouden. De opkomst in de zaal daalde te sterk. Besloten werd toen om voorlopig de oude toestand weer te herstellen. Men besloot ook om tweejaarlijks bestuursverkiezingen te houden in plaats van jaarlijks. President Meuwissen nam afscheid in 1885, omdat hij tot pastoor in Roggel benoemd was. Zijn opvolger werd kapelaan J.L. Frische. Secretaris werd kapelaan E. Haenen, die al spoedig opgevolgd zou worden door kapelaan J.A.L. Stassen. Deze laatste werd president in 1891.

Het lokaal bleek in 1887 aan een onderhoudsbeurt toe te zijn. Met behulp van hand- en spandiensten en met geldelijke ondersteuning door de bestuursleden werd deze renovatie uitgevoerd.

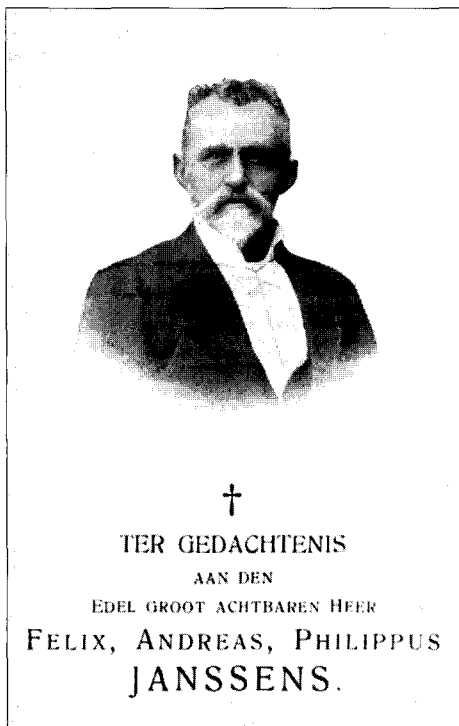
De centrale president Van Nispen tot Sevenaer kwam op 27 november 1887 een bezoek brengen aan de vereniging. Een verslag van zijn rede werd in het Sint Josephsblad gepubliceerd.

In 1894 werd met vreugde medegedeeld dat het bestuur de aangrenzende tuin tegen 20 gulden per roede of are van Peter Coenen had kunnen kopen. De erven De Groot hadden tegen zeer lichte voorwaarden - o.m. het stichten van jaargetijden - gelden ter beschikking gesteld. De onooglijke stal zou wel verplaatst moeten worden en er zou een muur langs de wal gebouwd worden.

Later zou men proberen de beukenheg tussen de eigen tuin en die van gemeentesecretaris Knapen te vervangen door een heg van thuja's. Deze thuja's waren via de erven De Groot ter beschikking gesteld door de paters Trappisten te Achel.

Opvallend is dat sinds 1891 het aantal notulen van de bestuursvergaderingen sterk afneemt. Uiteindelijk zijn er niet meer dan twee per jaar, totdat in 1896 er geen notulen meer verschijnen. Er werden toen slechts algemene bestuursverslagen en kopieën van brieven opgenomen. Het onderwerp beperkte zich tot de tekenschool. Andere activiteiten kwamen niet meer aan bod.

Voor het verkrijgen van vrijstelling van belastingen was het bezitten van rechtspersoonlijkheid een vereiste. De vereniging meende dat zij deze bezat en bracht naar voren, dat zij een onderdeel was van de rooms-katholieke kerkgemeente van de H. Martinus onder wiens beheer en toezicht zij stond en die een zedelijk erkend lichaam was. Toen dat niet hielp beriep men zich op het feit dat de Sint

Bidprentje van Felix Janssens, president 1870-1879.

Josephsvereniging één geheel vormde met de Sint Josephsgezellenvereniging te Amsterdam met dezelfde statuten en doelstelling. De vereniging maakte uiteindelijk zelf een eind aan iedere verwarring door rechtspersoonlijkheid op grond van nieuwe statuten aan te vragen. Als motief hiervoor werd aangevoerd dat men dan legaten kon aanvaarden. Rechtspersoonlijkheid werd verleend bij koninklijk besluit van 30 juni 1898.

Het doel van de Sint Josephsvereniging was nu de leden aangenaam en nuttig bezig houden en hen gelegenheid bieden voor onschuldige ontspanning en gezellig verkeer. Daarnaast trachtte men hen te bekwamen tot ambachtslieden door vakonderwijs aan te bieden en hen tot brave christenen en goede burgers te vormen door onderricht en degelijke lectuur. Over banden met de 'grote congregatie' werd niet gerept en over Amsterdam evenmin. De president zou door de pastoor-deken benoemd worden en de andere bestuursleden door de president na overleg met de leden van de vereniging in een algemene vergadering. De vereniging blijft dus zijn ondemocratische structuur behouden en blijft onder het patronage van de geestelijkheid staan.

ACTIVITEITEN

Fanfare

Het bestuur besloot om een fanfare op te richten volgens de aanwijzingen gegeven door de Weertenaar Jean Schaeken, die toen kunstenaar in Brussel was. Om de kosten te dekken ging men over tot werving van minstens 30 ereleden tegen een contributie van twee gulden en daarnaast zou men de eerste schaal in de kapel van de congregatie mede daarvoor gebruiken. In mei 1880 werden bij Mahillon te Brussel acht instrumenten besteld, die enige weken later arriveren. Het geld hiervoor was inmiddels via verschillende wegen bijeenvergaard. Aangekocht werden een tuba si, twee trombones si, een bugle mi, twee bugles si, een piston si en een alto mi.

Een jaar later rees het probleem of men de fanfare toestemming zou geven om aan openbare feestelijkheden deel te nemen. In principe was daar niets op tegen, mits dat niet leidde tot een verbintenis zonder toestemming van het bestuur en de deken. Geen toestemming werd verleend om aan het september-festival deel te nemen omdat een groot aantal fanfaristen ook deel uitmaakte van de Cercle Sainte Cécile en deelname zou dan te veel van hun jeugdige krachten vergen. Toegestaan werd dat enkelen hun medewerking aan de stedelijke fanfares verleenden, als ze maar geen gebruik maakten van de instrumenten van de vereniging en er geen pogingen werden aangewend de leden lid van hun gezelschap te maken. Vlekkeloos verloopt het contact niet tussen de stedelijke fanfare en de vereniging. In 1882 kwam het tot woordenwisselingen tussen leden van de beide organisaties. Het bestuur besloot de leden te manen elke aanval van buiten onbeantwoord te laten. Een ander probleem werd op de kermisfeestavond van dat jaar duidelijk. Een aantal leden van de fanfare waren zich aan drank te buiten gegaan. Het bestuur trad hier kordaat tegen op. Leden die te veel drank op hadden, mochten niet spelen en kregen daarbij een boete van vijftig cent bij de eerste keer en één gulden bij de tweede keer. Bij de derde keer zou schorsing volgen.

De secretaris van de vereniging klaagde in 1883 over het regelmatig wegvallen van de zondagsrepetities, die toch zo aangenaam, nuttig en leerrijk waren. Bestuurslid of commissaris Schaeken zou de leden tot meer ijver aansporen. Twee jaar later blijkt dit probleem opgelost te zijn. Tevens vroeg de fanfare dan om een eigen bestuur. Hiertegen bestond geen bezwaar mits de huidige bestuurders ook als bestuurslid van de fanfare zouden gaan functioneren. Een reglement voor het fanfaregezelschap werd opgemaakt. In 1887 blijkt het bezoek aan de repetities weer te wensen over te laten. Met zachte hand zou geprobeerd worden dit te veranderen. Mocht dit echter niet baten dan werden de nalatigen voor de keus gesteld of de oefeningen bijwonen of de fanfare verlaten.

Tekenschool

Bij het bestuur was een verzoek van burgemeester Coenen binnengekomen. Deze had de vereniging verzocht een tekenschool te beginnen, waar dan een gemeentelijk subsidie tegenover zou komen te staan. Deze school zou toegankelijk zijn voor alle fatsoenlijke jongelieden. Er werd uiteindelijk een concept-overeenkomst opgesteld, die de gemeenteraad niet aanvaardde. Daarom startte het bestuur eind 1880 zelf met een tekencursus onder directie van de priester Wouters, leraar op het college en van Henri Schaeken.

Na de start van de cursus is men al snel gedwongen maatregelen tegen verzuim te treffen. De leerlingen moeten 5 cent schoolgeld betalen ook als ze niet verschijnen. Na bijna één jaar draaien blijken de resultaten tegen te vallen. Er zijn te weinig leerlingen en hun motivatie is te gering. Het bestuur besloot hierin verandering te brengen door een expositie te houden van gemaakte tekeningen en aan de meest bekwame en ijverige leerling een beloning in het openbaar te geven.

De inrichting van het tekenlokaal was gebrekkig, klaagde Schaeken in 1883. De kostbare tekenmodellen werden op onbehoorlijke wijze opgeborgen, zodat het gevaar bestond dat er binnenkort weer nieuwe aangeschaft moesten worden. Dit probleem loste men op door een portefeuille te laten maken.

Het aantal leerlingen blijkt in 1886 bij bouwkundig tekenen 15 en bij handtekenen 10 te bedragen. Tien jaar later - in 1896 - is het aantal opgelopen tot 65, die allen uit de handwerkersstand afkomstig zijn. Door een tip van de Weertenaar François Coenen, lid van Gedeputeerde Staten, vernam president Stassen van de Sint Josephsvereniging dat de patronaten voor jeugdige werklieden te Maastricht en het gemeentebestuur van Roermond een aanvraag hadden ingediend voor het verkrijgen van subsidie ten behoeve van hun tekenscholen en dat deze aanvragen door Gedeputeerde Staten gunstig waren beoordeeld. Coenen had de raad gegeven zich hierbij aan te sluiten. Dat gebeurt en het resultaat is positief. Er wordt f 300,- subsidie toegekend. Ook bij het rijk wordt dan in 1896 subsidie aangevraagd. Dit leidt tot rijkseisen met betrekking tot de inrichting van het onderwijs. De Sint Josephsvereniging stond nu voor een principiële beslissing welke kant men op wilde, of privé-onderwijs met gebrekkige middelen of deugdelijk onderwijs onder rijkstoezicht. Gekozen wordt voor degelijk tekenonderwijs en acceptatie van de rijkseisen, waarmee de fase van het eenvoudige en privé-onderwijs afgesloten wordt.

Liedertafel en andere activiteiten

Over het opvoeren van stukjes en het voordragen van kluchten wordt in de notulen niet meer geschreven. De centrale raad van de Sint Josephsverenigingen had het opvoeren van komediespelen verboden. Of men zich in Weert aan dit voorschrift heeft gehouden is zeer de vraag. De aantrekkelijkheid van de vereniging zou er in dat geval niet beter op zijn geworden. Wel schaft men ten behoeve van het vermaak nog twee damborden en een dominospel aan.

De liedertafel kent een ander probleem. Ze hebben een dergelijk gebrek aan zangers dat het bestuur in 1882 besluit ook de zangertjes van de 'kleine congregatie' van tijd tot tijd toe te laten om hun bijdrage aan de uitvoeringen te geven.

Het bezoek aan de zaal verloopt niet naar wens. Enerzijds komt het misbruik van hoge inzetten weer in zwang en anderzijds komen er te weinig leden, zo klaagt men in 1883. Dit staat in tegenstelling tot de zeer goede resultaten van de zangschool, waarmee de liedertafel wel bedoeld zal zijn. Wel is er wat ongenoegen ontstaan over het toelaten van jonge snaken van 11 en 12 jaar. Het bestuur weet hier niet zo goed raad mee, maar men was wel van mening dat het zingen jong aangeleerd moet worden.

Het bevorderen van de spaarzin wordt niet vergeten. De leden kunnen hun spaarcenten bij de Rijkspostspaarbank onderbrengen. De bankdirecteur stelt voor tien gulden een inlegkast beschikbaar. Dit wordt te duur gevonden, zodat men een eigen kast maakt.

Volgens het jaarverslag 1885 en 1886 van de katholieke gezellenvereniging in Nederland¹³ kende de afdeling Weert naast de reeds genoemde liedertafel en de fanfare ook nog een schietboogclub.

Over de algemene vergaderingen werd in deze jaren nauwelijks iets genoteerd. Wel organiseerde men in 1887 een avondfeest voor de ouders van de leden. Hiervan ging een positieve invloed uit, zo stelde het bestuur vast. Het aantal leden groeide en de congregatie werd trouwer bezocht. Het jaar daarop zou men dit opnieuw organiseren. In 1890 wilden enige jonge leden een gezelschap oprichten voor het opvoeren van toneelstukjes en andere voordrachten. Het bestuur ging hiermee akkoord met het oog op het ontdekken van talenten. Men stelde echter als voorwaarde, dat de jonge club onder een behoorlijke controle stond. Duidelijk is dat men de landelijke richtlijn geen komediespelen op te voeren aan zijn laars lapte.

Dan was er het probleem van de zitplaatsen. De ereleden, die de uitvoeringen bijwoonden, konden moeilijk een plaats vinden. Bovendien zaten de bezoekers die vooraan zaten, in de tocht. Het besluit werd genomen het toneel in de zaal te verplaatsen. Er zouden dan wel coulissen aangeschaft moeten worden. Dat gebeurde en Schaecken beschilderde deze. Op de bestuursvergadering van januari 1893 uitte men zijn tevredenheid over deze gang van zaken.

Slot

De St. Josephsvereniging was feitelijk niet meer dan een patronaat voor jonge volwassenen. Een religieuze congregatie legde de basis en diende als toeleveringsbedrijf voor leden. Over vakorganisatie en syndicale belangenbehartiging werd nimmer gesproken. Omdat bovenstaand artikel in hoofdzaak gebaseerd is op het notulenboek van de bestuursvergaderingen van de vereniging, mag het duidelijk zijn dat daarin alleen de bestuursvisie naar voren komt. Wat de gewone leden van de hele gang van zaken vonden en wat hun visies waren, missen we uiteraard.

De banden met de landelijke gezellenvereniging blijken louter formeel te zijn. Er valt eigenlijk niets van te merken, dat de Weerter vereniging deel uitmaakt van een groter - nationaal en internationaal - verband. Het artikel eindigt in 1898 als de vereniging rechtspersoonlijkheid krijgt. De tekenschool is dan al geruime tijd het enige onderwerp van de teksten in het notulenboek.

De vereniging was te beperkt van opzet om veel invloed te kunnen uitoefenen. Haar betekenis was louter lokaal. Zij richtte de tekenschool op, die later opging in de ambachtsschool. De Sint Josephsvereniging kan daarom gezien worden als de start van het katholieke technische onderwijs in Weert en hierin ligt haar blijvende betekenis.

Noten:

1. Dit artikel kwam tot stand onder auspiciën van de Stichting Historisch Onderzoek Weert.
2. Dit artikel is in hoofdzaak gebaseerd op één bron, namelijk het notulenboek van het bestuur, te vinden in het gemeentearchief Weert (GAW), Archief parochie Sint Martinus Weert, inv.nr. 2220. Notulenboek 1870 - 1920. Oprichting als Sociëteit St. Joseph, in 1879 ingelijfd bij de Sint Josephsgezellenverenigingen, als Sint Josephsvereniging.
3. ROGIER, L.J. en N. DE ROOY. In Vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853 - 1953. Den Haag, 1953, 330-331.
4. GIJSEN, J.M. Joannes Augustinus Paredis (1895-1886) bisschop van Roermond en het Limburg van zijn tijd. Assen, 1968, 315.
5. Sociaal-Historisch Centrum voor Limburg te Maastricht (SHC), Archief J.M. Souren, IV, 12.

6. Rijksarchief Noord-Holland te Haarlem (RANH), Archief St. Josephgezellenvereniging, map 2, Verslag en mededelingen aangaande de St. Josephgezellenvereniging te Amsterdam 1869, blz. 13, zoals geciteerd bij W.G. Ubink. De Nederlandsche Roomsche-Katholieke Volksbond. Nederhorst den Berg, 1973. Scriptie, 94.
7. De voorzitter of president van een gezellenvereniging diende altijd een priester te zijn.
8. RANH, archief Sint Josephgezellenvereniging, map 1, brief H. van Nispen tot Sevenaer aan de burgemeester van Amsterdam, d.d. 12 maart 1875, zoals geciteerd bij W.G. Ubink, a.w., 94.
9. ERDMANN, August. Die Christliche Arbeiterbewegung in Deutschland. Stuttgart, 1908, 205.
10. Een congregatie is een godsdienstige vereniging.
11. Felix Andreas Philippus Janssens was burgemeester van Weert 1893-1911. Hij was gemeenteraadslid van 1896-1911. Hij huwde tweemaal, beide keren met een Engelse. Zijn vader Edouard had een zout- en zeepfabriek in de Maasstraat. Op de Nationale Tentoonstelling in Haarlem in 1861 was er een Weeter inzending van E.F. Jansens met zijn blokken harde witte zeep, rood en blauw gemarmerde harde zeep, toiletzeep en gekristalliseerde soda.
12. GAW, krantencollectie, Het Kanton Weert, 15 juni 1879, 10e jaargang, nr. 24.
13. RANH, archief St. Josephgezellenvereniging, port.nr. 1077, nr. 133.